



СОБРАНИЕ НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА
ПАРЛАМЕНТАРЕН ИНСТИТУТ

КЛИМАТСКИ ПРОМЕНИ И ЗАКОНСКА РЕГУЛАТИВА

-кратка информација-

Скопје, април 2023

Предмет на оваа кратка информација се климатските промени и нацрт Законот за климатска акција во Република Северна Македонија. Оваа кратка информација е изработена по **сопствена иницијатива** во Собранието на Република Северна Македонија, согласно Правилникот за вршење на надлежностите на Парламентарниот институт.

Климатските промени се однесуваат на долготрајните промени во температурите и временските форми. Меѓу другото, ваквите поместувања на температурите можат да бидат предизвикани од природни појави, на пример, поради варијациите на сончевите циклуси. Меѓутоа, од 19 век наваму, главниот причинител за климатските промени е човековото влијание, пред сè поради употребата на фосилни горива, како што се **јагленот, нафтата и гасот**. Согорувањето на фосилните горива испушта емисии на стакленички гасови кои дејствуваат како ќебе обвиткано околу Земјата, заробувајќи ја сончевата топлина во атмосферата и ги зголемуваат температурите на површината. Најсериозни примери за емисии на стакленички гасови кои предизвикуваат климатски промени се **јаглеродниот диоксид и метанот**. Фосилните горива - јагленот, нафтата и гасот се убедливо најголемиот придонесувач за глобалните климатски промени, со над 75 отсто од глобалните емисии на стакленички гасови и речиси 90 отсто од сите емисии на јаглерод диоксид¹.

Република Северна Македонија како земја со население од околу 2 милиони жители, припаѓа на мал дел од емисиите на стакленички гасови по глава на жител. Посебно и континуирано се соочува со лош квалитет на воздухот и други форми на загадување на животната средина предизвикани од согорување на фосилни горива, индустриски активности, несоодветно управување со отпад и неодржливи практики за управување со земјоделството и шумите. Во нашата земја се изработи нацрт-закон за климатска акција² со кој се уредува воспоставувањето на рамка за климатска акција за намалување на емисиите на стакленички гасови во атмосферата и отстранување по пат на природни и други апсорбенти, како и адаптација кон климатските промени. Главни цели на овој нацрт-закон се:

- ✚ придонес кон зголемување на напорите за зајакнување на глобалниот одговор кон заканата од климатските промени, согласно долгорочната цел на Договорот од Париз, за одржување на глобалниот пораст на температурата во овој век под 2°C над прединдустриските нивоа и продолжување на напорите за ограничување на зголемувањето на

¹ Климатски промени - Зелен хуман град <https://mojgrad.mk/blog/klimatski-promeni/>

² Закон за климатска акција нацрт-верзија

https://ener.gov.mk/Default.aspx?item=pub_regulation&subitem=view_reg_detail&itemid=77486

температурата на 1,5°C над прединдустриските нивоа, како и поддршка на заложбите за климатска неутрална Европа;

- ✚ воспоставување механизми за следење и известување неопходни за навремено, транспарентно, точно, конзистентно, споредливо и комплетно известување и верификација на информации за специфицирани антропогени емисии на стакленички гасови по извори и отстранување преку апсорбенти, како и преземање на акции за адаптација кон климатските промени;
- ✚ воспоставување политики, планирање и преземање на административни мерки, неопходни за ублажување и адаптација кон климатските промени на економичен начин;
- ✚ воспоставување на правила со кои ќе се обезбеди ублажување на климатските промени како и обезбедување нивно вклучување во секторските стратешки и плански документи и административни практики за адаптација кон нивните негативните ефекти;
- ✚ намалување на емисиите на стакленички гасови со што ќе се придонесе кон постигнување на намалувања кои се сметаат за научно неопходни за да се избегнат негативните ефекти од климатските промени и
- ✚ воспоставување рамка за политики, планирање и административни мерки неопходни за да се намалат емисиите на стакленички гасови од изворите, на ниво што се смета за научно неопходно, како и одржување и зајакнување на отстранувањата од апсорбенти, земајќи ги предвид преземените обврски и заложби согласно со меѓународните договори од областа на климатски промени, ратификувани од Република Северна Македонија.

Преку својот национално определен придонес кон Договорот од Париз, Република Северна Македонија се обврзува да ги намали емисиите на CO₂ од согорувањето на фосилните горива за 30%, односно за 36% на повисоко ниво на амбиции, до 2030 година. Засилениот национален определен придонес на Македонија ги зајакна своите цели за стакленички гасови до 2050 година на 53% намалување на емисиите во однос на 1990 година, што е 82% нето намалување на емисиите на стакленички гасови. Како кандидат за членство во Европската Унија, Република Северна Македонија е должна да ја транспонира правната рамка на ЕУ во нејзиниот национален правен систем, имено, рамката за клима и енергија во 2030 година и долгорочната стратегија за 2050 година и Европскиот зелен договор³.

Република Северна Македонија е потписничка на повеќе меѓународни договори за климатски промени и има пристапено и ги усогласува своите политики и со релевантни меѓународни иницијативи во борбата против климатските промени како што се: Записот од Копенхаген (2009), Силезиска декларација за праведна транзиција (2018), Коалиција за висока амбиција (2018), Алијанса за климатска амбиција (2019), Партнерство за културно наследство за амбициозна климатска акција (2019), Климатска акција за работни места (2019), Кул-коалиција - ефикасно, климатски-пријателско ладење за сите (2019), Коалиција на социјални и политички поттикнувачи (2019), Француско - германска алијанса за мултилатерализам (2019), Изјава на Самитот на светските лидери за иновативна агенда - ЕНЕРГИЈА: Чистата енергија е најприфатлива и најсигурна опција за сите земји ефикасно да ги задоволат своите потреби за енергија до 2030 година,

³ Долгорочна стратегија за климатска акција со Акциски план на Република Северна Македонија <https://api.klimatskipromeni.mk/data/rest/file/download/2ba0633b4385d2538862b16572bff16d13ad0895665ee2729d24e177022ace27.pdf>

Декларација на лидерите од Глазгов за шуми и користење на земјиштето (2021), Меѓу владината декларација за деца, млади и климатска акција⁴.

Освен овие меѓународни договори кои ги имаме потпишано како држава главната законска основа во однос на климатските промени на национално ниво моментално се наоѓа во Законот за животната средина⁵, а во однос на прилагодување на националната правна рамка за климатски промени на Законот за ратификација на Рамковна конвенција на Обединетите Нации за климатски промени Република Северна Македонија ги има донесено следните закони: Закон за ратификација на Протоколот од Кјото кон Рамковна конвенција на Обединетите Нации за климатски промени, Закон за Ратификација на Договорот од Париз, Закон за ратификација на Амандманот од Доха на Протоколот од Кјото кон Рамковната конвенција на Обединетите Нации за климатски промени, Закон за ратификација на Кигали Амандманот кон Монреалскиот протокол за супстанциите што ја осиромашуваат озонската обвивка.

I.Најголеми причинители за климатските промени се: производството на електрична енергија, производството на добра за широка употреба, сечењето на шумите, транспортот, производство на храна, енергијата за станбени и деловни објекти и прекумерна консумација (потрошувачка)⁶.

Производството на електрична енергија и топлинската енергија преку користењето на фосилните горива предизвикуваат голем дел од глобалните емисии на гасови кои најголемиот дел од струјата сè уште се создава со помош на јаглен, нафта или гас, кои ослободуваат големо количество на јаглероден диоксид и азотен оксид – силни стакленички гасови.

Производство на добра за широка потрошувачка - производството и индустријата произведуваат емисии, најмногу од согорувањето на фосилните горива за производство на енергија за производи како цемент, железо, челик, електроника, пластика, облека и други стоки. Рударството и другите индустриски процеси исто така испуштаат гасови, како и градежната индустрија. Машините што се користат во производствениот процес често работат на јаглен, нафта или гас, а некои материјали, како пластиката, се направени од хемикалии добиени од фосилни горива.

Сечење на шумите за земјата да се пренамени во фарми и пасишта како и сите други причини за сечење на шуми е помеѓу најголемите причинители за климатските промени и ослободување на енормно количество на стакленички гасови. Секоја година се уништуваат приближно 12 милиони хектари шума. Бидејќи шумите апсорбираат јаглерод диоксид, нивното уништување ја ограничува и способноста на природата да ги задржи емисиите надвор од атмосферата.

Транспортот односно автомобилите, камионите, бродовите и авионите работат на фосилни горива. Тоа го прави транспортот главен придонесувач за стакленички гасови, особено за емисиите на јаглерод диоксид. Патничките возила заземаат најголем дел, поради согорувањето на нафтени продукти, како бензинот, во моторите со внатрешно согорување. Транспортот сочинува речиси една четвртина од глобалните емисии на јаглерод диоксид поврзани со енергијата.

⁴ Правна, стратешка и институционална рамка и интегрирање на климатските промени во секторските политики <https://klimatskipromeni.mk/article/249>

⁵ Закон за животна средина („Службен весник на Република Македонија“ бр. 53/05, 81/05, 24/07, 159/08, 83/09, 48/10, 124/10, 51/11, 123/12, 93/13, 187/13, 42/14, 44/15, 129/15, 192/15, 39/16 и 99/18 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 89/22 и 171/22)

⁶ Causes and Effects of Climate Change <https://www.un.org/en/climatechange/science/causes-effects-climate-change>

Производството на храна предизвикува емисии на јаглерод диоксид, метан и други стакленички гасови на различни начини, вклучително и преку уништување на шумите и расчистување на земјиштето за земјоделство и пасање, варењето на храната од крави и овци, производство и употреба на ѓубрива и ѓубриво за одгледување на култури, и употреба на енергија за управување со земјоделска механизација или рибарски чамци, обично со фосилни горива. Сето ова го прави производството на храна главен придонесувач за климатските промени, а емисиите на стакленички гасови доаѓаат и од пакувањето и дистрибуцијата на храната.

Енергија за станбени и деловни објекти на глобално ниво, станбените и деловните згради трошат повеќе од половина од целата електрична енергија. Најголем дел од енергијата се добива со користење на јаглен, нафта и природен гас за греење и ладење, а тие испуштаат значителни количини на емисии на стакленички гасови. Растечката побарувачка на енергија за греење и ладење, со зголемената сопственост на клима уредите, како и зголемената потрошувачка на електрична енергија за осветлување, апарати и поврзани уреди, придонесува за пораст на емисиите на јаглерод-диоксид од зградите поврзани со енергијата во последниве години.

Прекумерна консумација (потрошувачка) за домовите и енергијата потребна за нив, транспортот, исхраната и отпадот, придонесува кон зголемување на емисиите на стакленички гасови. Тука секако е вклучено и купувањето облека, електронски уреди и производите од пластика. Голем дел од емисиите на стакленички гасови се поврзани со домаќинствата.

II. Ефектите од климатските промени врз природата се: повисоки температури, деструктивни бури, зголемена суша, загревање на водата во океаните и подигнување на нивото на водата од океаните, губење на видови од живиот свет, недостиг на храна, зголемени здравствени ризици и сиромаштија и раселување.

Повисоки температури - како што се зголемуваат концентрациите на стакленички гасови, така се зголемува и температурата на глобалната површина. Последната декада, 2011 - 2020 година, е најжешка досега. Од 1980-тите наваму, секоја декада е потопла од претходната.

Деструктивни бури во последните неколку години станаа поинтензивни и почести во многу региони. Како што се зголемуваат температурите, повеќе влага испарува, што ги влошува екстремните врнежи и поплавите, предизвикувајќи повеќе деструктивни бури. Ваквите бури често уништуваат домови и заедници, предизвикувајќи смртни случаи и огромни економски загуби.

Сушата со промена на климатските промени влијае врз достапноста на водата правејќи ја поретка во сè повеќе региони. Глобалното затоплување го влошува недостигот на вода во регионите кои веќе се под стрес и доведува до зголемен ризик од земјоделски суши да влијаат на посевите, а еколошките суши ја зголемуваат ранливоста на екосистемите. Многу луѓе се под закана да немаат доволно вода на редовна основа.

Загревање на водата во океаните и подигнување на нивото на водата од океаните го впираат најголемиот дел од топлината од глобалното затоплување. Стапката со која океаните се загреваат силно се зголемени во последните две декади, низ сите длабочини на океанот. Топењето на ледените покривки, исто така, предизвикува зголемување на нивото на океаните, што ги загрозува крајбрежните и островските заедници. Покрај тоа, океаните апсорбираат јаглерод диоксид, чувајќи го од атмосферата. Но, повеќе јаглерод диоксид ги прави океаните покисели, што го загрозува морскиот живот и коралните гребени.

Губење на видови од живиот свет - климатските промени претставуваат ризици за опстанокот на видовите на копното и во океаните. Овие ризици се зголемуваат како што температурите се зголемуваат. Засилени од климатските промени, светот губи видови со брзина 1.000 пати поголема отколку во кое било друго време во запишаната човечка историја. Еден милион видови се изложени на ризик да исчезнат во следните неколку децении. Шумските пожари, екстремните временски услови и инвазивните штетници и болести се меѓу многуте закани поврзани со климатските промени. Некои видови ќе можат да се преселат и да преживеат, но други не.

Недостиг на храна - со промените во климата и зголемувањето на екстремните временски настани се меѓу причините за глобалниот пораст на гладот и лошата исхрана. Рибарството, земјоделските култури и добитокот може да бидат уништени или да станат помалку продуктивни. Бидејќи океаните стануваат се покисели, морските ресурси кои хранат многу луѓе се во опасност. Промените во снежната и ледената покривка во многу региони на Арктикот го нарушија снабдувањето со храна од сточарството, ловот и риболовот. Топлинскиот стрес може да ја намали водата и пасиштата за пасење, предизвикувајќи опаѓање на приносите на земјоделските култури и влијаејќи на добитокот.

Зголемени здравствени ризици – климатските промени се единствената најголема здравствена закана со која се соочува човештвото. Климатските влијанија веќе му штетат на здравјето на луѓето, преку загадување на воздухот, болести, екстремни временски настани, принудно раселување, притисок врз менталното здравје и зголемен глад и лоша исхрана на места каде што луѓето не можат да растат или да најдат доволно храна. Секоја година, факторите на животната средина ги одземаат животите на околу 13 милиони луѓе. Променливите временски обрасци ги прошируваат болестите, а екстремните временски настани ги зголемуваат смртните случаи и го отежнуваат одржувањето на здравствените системи.

Сиромаштија и раселување - климатските промени ги зголемуваат факторите кои ги ставаат и одржуваат луѓето во сиромаштија. Поплавите може да ги однесат урбаните сиромашни квартали, уништувајќи ги домовите и средствата за живот. Топлината може да ја отежне работата на отворено. Недостигот на вода може да влијае на земјоделските култури. Во текот на изминатата декада (2010-2019 година), настаните поврзани со временските услови раселуваа околу 23,1 милиони луѓе во просек секоја година, оставајќи многу повеќе ранливи на сиромаштија. Повеќето бегалци доаѓаат од земји кои се најранливи и најмалку подготвени да се прилагодат на влијанијата на климатските промени.

Изработил: Славчо Маркоски

Одобрила и согласна: Фани Коровешовска

Раководител на Парламентарниот институт,

м-р Златко Атанасов



Насоки за користење на истражувачките услуги на Парламентарен институт

Кој
ги користи
услугите?

- пратениците
- работните тела
- советите
- пратеничките групи
- генералниот секретар

Зошто?

за обезбедување објективни и непристрасни информации заради:

- подобро аргументирање на ставовите;
- подобро запознавање со предлог-законите и другите акти;
- кристализирање на идејата за поднесување предлог-закон;
- учество на јавни настани, комуникација со граѓани и дипломатски посети

Како?

со поднесување барање за истражувачки работи:

- во писмена форма (на пропишаниот образец, потпишан лично од корисникот)
- во електронска форма (преку системот на е-парламент)

Кому
му се поднесува
барањето?

на раководителот на Парламентарен институт
(за дополнителни појаснувања во однос на темата и рокот,
истражувачот и раководителите се консултираат со корисникот
при добивањето на барањето и во текот на изработката на
истражувачката работа)

Какви услуги
и препорачан
минимален рок?

минимум работни дена:

- кратка информација	3
- хронолошки преглед	5
- тематски преглед	5
- компаративен преглед	7
- опширна информација	10

Што содржат
истражувачките
работи?

истражувачките работи се од информативна
природа, политички неутрални и објективни, се
фокусираат на факти и не содржат препораки, ниту
сугерираат решенија

Што
не може да
биде
побарано?

- правни совети и помош за индивидуални случаи;
- изработка на нацрт-закони или амандмани;
- информации од надлежност на други сектори во Собранието

parl.inst@sobranie.mk

070/409-544
070/352-474
070/320-349
070/320-348
071/305-384